

Проучване на необходимостта от усъвършенстване финансите на земеделските предприятия

Гл. ас. АНЕЛИЯ ЛЮБЕНОВА
Русенски университет „А. Кънчев”
E-mail: alyubenova@uni-ruse.bg

Резюме: Целта на статията е да установи състоянието на финансово-счетоводното информационно осигуряване на земеделските предприятия у нас.

Прегледът на информацията в тази област показва, че у нас след 2000 г. са правени няколко проучвания, имащи отношение към анализирания проблем. През 2001 г. и 2002 г. са проведени две емпирични социологически изследвания сред сравнително големи предприятия в хранително-вкусовата промишленост и земеделското производство, в които липсва детайлна информация, касаеща третирания проблем. В проведено през 2003 г. преброяване на земеделските стопанства в България откриваме информация, свързана частично с анализирания проблем. По установеното разпределение на земеделските стопанства според вида на воденото счетоводство можем да определим, че на национално ниво 95,8% от земеделските производители не водят счетоводство, а само: 3,3% водят справка за приходите и разходите; 0,3% едностранно счетоводство и 0,6% двустранно счетоводство.

Основните проблеми, свързани с финансовото управление на земеделските производители у нас, се дължат на липсата на информационно осигуряване в тази област на макро- и микрониво. От дефинирания проблем произтичат задачите на изследването, които трябва да бъдат решени:

- установяване организационната структура на финансовото управление на земеделските производители;
- информационна осигуреност на финансово-счетоводните решения на земеделските производители;
- използваните методи и средства за обработка на финансово-счетоводната информация;
- състоянието на информационната база и финансовата система на земеделските произ-

водители.

Разработен е изследователски план на проучването. Определени са: източниците, методите и проучвателните средства за събиране на информация; извадката; методите за контакт. Събрана е информация от два областни центъра - Русе и Търговище. Направен е анализ на резултатите от проучването. Основните изводи от проведеното проучване са:

- земеделските стопанства у нас масово страдат от недостиг на финансови средства и квалифицирани специалисти за работа с компютърна техника, което значително забавя по-широкото ѝ въвеждане в агросектора;
- земеделските производители имат по-слаби познания за съвременните информационни системи и технологии и използват значително по-стар и евтин хардуер и софтуер от предприятията в останалите сектори на икономиката – индустрия и услуги;
- в перспектива все повече земеделски производители ще ползват и външни финансово-счетоводни услуги.

Ключови думи: проучване, земеделски предприятия, счетоводство, финанси, информационно осигуряване, информационни системи и технологии

Съществуват различни възможности за моделиране на проучвателния процес в зависимост от анализираните проблеми и цели на проучването. В повечето случаи проучвателният процес преминава през няколко основни етапа (Благоев, 2003; Котлър, 1993; Каракашева и кол., 2005; Менчева и кол., 2004; и др.): предварителен анализ на наличната информация; определяне на проблема и целите на проучването; разработване на изследователски план; събиране на информация; анализ на резултатите и представяне на резултатите от проучването.

Целта на статията е да установи състоянието на финансово-счетоводното информационно осигуряване на земеделските предприятия у нас.

Прегледът на информацията в тази област показва, че у нас след 2000 г. са правени няколко проучвания, имащи отношение към анализирания проблем. През 2001 г. и 2002 г. са проведени две емпирични социологически изследвания сред сравнително големи предприятия в хранително-вкусовата промишленост и земеделското производство (Харизанова, 2003). Те показват, че агробизнесът страда от: неразвита информационна

структура и недостиг на квалифициран персонал; слаб обмен на информация между институциите; липса на финансови средства и квалифициран персонал в предприятията. В посочените изследвания, обаче, липсва детайлна информация, касаеща третираните проблеми.

В проведено през 2003 г. преброяване на земеделските стопанства в България (Министерство на земеделието и горите (МЗГ), 2005) откриваме информация, свързана частично с анализирания проблем. По установеното разпределение на земеделските стопанства според вида на воденото счетоводство можем да констатираме, че на национално ниво 95,8% от земеделските производители не водят счетоводство, а само: 3,3% водят справка за приходите и разходите; 0,3% - едностранно счетоводство, и 0,6% - двустранно счетоводство. Какво е положението на областно ниво?

Във връзка с бъдещите направления на изследването се спираме на две области – Русе и Търговище. От преброяването на земеделските стопанства, направено от МЗГ - 2005 г., виждаме, че в област Русе 97,7% от земеделските производители не водят счетоводство, а само: 0,9% водят справка за приходите и разходите; 0,4% - едностранно счетоводство, и 1% - двустранно счетоводство. За област Търговище данните са близки: 98,5% от земеделските производители не водят счетоводство, а само: 0,6% водят справка за приходите и разходите; 0,2% - едностранно счетоводство, и 0,7% - двустранно счетоводство.

Един от основните проблеми, свързан с финансовото управление на земеделските производители у нас, е липсата на информационно осигуряване в тази област на макро- и микрониво. От дефинирания проблем произтичат задачите на изследването, които трябва да бъдат решени:

- установяване организационната структура на финансовото управление на земеделските производители;
- информационна осигуреност на финансово-счетоводните решения на земеделските производители;
- използваните методи и средства за обработка на финансово-счетоводната информация;
- състоянието на информационната база и финансовата система на земеделските производители.

На този етап на изследването трябва да се уточнят (Благовев, 2003; Котлър, 1993; Каракашева и кол., 2005; Менчева и кол., 2004; и др.): източниците на информация и вида на данните; методите за набиране на информация; проучвателните

средства; извадката и методите за контакт.

Източниците на информация за целите на изследването са основно институциите в рамките на Министерството на земеделието и храните (МЗХ) и регистрираните земеделски производители. Вече се позовахме на данни от МЗХ, но тук можем да добавим, че при осъществяване на изследването е ползвано съдействието на Областните земеделски служби в Русе и Търговище. Като основен източник на информация за целите на проучването сме ползвали регистрирани земеделски производители от градовете Русе и Търговище. Тъй като анализирания вторична информация по третирания проблем е недостатъчна за решаването му, се наложи да преминем към събиране на по-труднодостъпна, по-скъпа, но и по-качествена, в някои отношения, първична информация от регистрирани земеделски производители.

Основните методи и средства за събиране на първична информация са четири: наблюдение; фокус групи; емпирично проучване и експеримент. Съобразно поставените задачи на изследването можем да установим, че най-подходящо в случая е емпиричното проучване.

Като проучвателни средства могат да се използват технически устройства (фотоапарати, камери, касетофони, опитни образци) и анкетни карти - основни средства за събиране на първични данни. Съобразно установения метод за набиране на информация, основното ни проучвателно средство ще бъдат анкетните карти. От съществено значение за достоверността на информацията при използването на анкетни карти е начинът, по който са съставени. Недобре съставената анкета може да доведе до неправилни изводи. Въпросите в нея трябва да бъдат прецизно формулирани и подредени, за да не се допускат нежелани грешки. Разработената анкетната карта (виж. Приложение 1) се съпътства от инструкция за нейното попълване (виж. Приложение 2), която се ползва от полевите сътрудници. След това анкетата се тества за практическа проверка на качеството на формулираните въпроси. Тестването е проведено въз основа на микроизвадка от регистрирани земеделски производители в град Русе – 12 броя. По време на тестването са наблюдавани реакциите на земеделските производители при попълване на анкетните карти, влиянието на обстановката и други фактори, които могат да изкривят извлечената информация. Установените пропуски и слабости в анкетата са отстранени.

Определянето на извадката изисква: 1. Да се

дефинира *генералната съвкупност*, т.е. потенциалните земеделски стопанства, които ще проучваме; 2. Да се определи *размерът на извадката*, т.е. частта от генералната съвкупност, която ще изследваме; 3. Да се направи избор на *процедура на извадка*, което означава да се определи начинът за получаване на извадката – случаен или неслучаен подбор.

Отчитайки ограниченията във времето и разходите на средства, при проучването се насочваме към град Русе и град Търговище. Градове с добре развитата инфраструктура и институции, които позволяват по-лесен достъп до регистрираните земеделски производители на тяхна територия. От данните за преброяване на земеделските стопанства в България през 2003 г. (МЗГ, 2005) установяваме, че в град Русе има регистрирани 539 земеделски производители, а в град Търговище - 791 земеделски производители. Приемаме да изследваме минимум 5% от установените генерални съвкупности на регистрирани земеделски производители от градовете Русе и Търговище. Това прави съответно за град Русе не по-малко от 27 регистрирани земеделски производителя, а за град Търговище не по-малко от 40 регистрирани земеделски производителя, т.е. общо не по-малко от 67 броя. Изборът на земеделските стопанства,

които ще бъдат анкетираны, е случаен.

Съществуват три основни метода за контакт: по телефона, по пощата, лично. Приемаме като най-сигурен и богат, от гледище на извличаната информация, личния метод за контакт със земеделските производители. Опитът показва, че в основната си част земеделските производители не връщат анкетни карти и отказват да съдействат за такива по телефона или Интернет.

Събирането на информация изисква изграждане на мрежа от полеви сътрудници, които трябва предварително да бъдат инструктирани какво се изисква от тях, каква е целта на проучването, къде и как да се провеждат анкетите, кого да анкетираат, как да се попълва анкетата, към кого биха могли да се обърнат за помощ, при необходимост, и др. В случая, поради липсата на достатъчно време и средства за откриване и обучаване на полеви сътрудници и предвид спецификата на изследването, всички анкети са попълнени лично от автора.

Събирането на информацията е осъществено през периода 2006–2007 г. В град Русе са попълнени 31 броя анкетни карти, в град Търговище - 43 броя анкетни карти, общо - 74 броя. Събраната от анкетите информация е обработена и обобщена в таблици (1 – 12), след което е анализирана.

Таблица 1
Table 1

Размери на земеделските стопанства
Size of agricultural farms

Показател/Criteria	средни стойности/ average values
Обработваема площ, хил. дка/Arable land, thousands da	11,1
Размер на активите, хил. лв./Value of assets, thousand levs	800,6
Нетен размер на приходите от продажби (оборот), хил.лв./ Net revenues (turnover), thousand levs	543,4

Таблица 2
Table 2

Организационна структура на финансово-счетоводния отдел в земеделските стопанства
Organisational structure of the financial-accounting department of agricultural farms

Показател/Criteria	Потвърдили, % Confirmed, %
Главен счетоводител/Chief accountant	60,3
Зам. главен счетоводител/Deputy chief accountant	8,8
Касиер/Cashier	67,6
Външни услуги/External services	51,5

Таблица 3
Table 3

Функции и задачи, обхващани от финансово-счетоводната дейност на земеделските стопанства
Functions and tasks included in the financial-accounting activities of agricultural farms

Показател/Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Текущо отчитане на стопанските операции съобразно изискванията на Закона за счетоводство, Националния сметкоплан, Националните счетоводни стандарти/ Current reporting of the financial operations in accordance with the requirements of the Accounting Act, the National bill of accounts, the National accounting standards.	89,7
Годишно счетоводно отчитане/Annual accounting reporting	92,6
Организиране на оперативен контрол/Organisation of operational control	55,9
Извършване на финансово-счетоводен анализ на финансовото състояние и финансовите резултати/ Financial and accounting analysis of the financial condition and the financial results	83,8
Разработване на планове и прогнози, свързани с набавянето и използването на финансовите ресурси/ Development of plans and forecasts related to the collection and use of financial resources	38,2
Изготвяне на справки/Preparation of reports and inquiries	82,4

От резултатите в табл. 1. можем да установим средните стойности на обработваемата площ, размера на активите и оборота на анкетираните земеделски производители. Те свидетелстват за постигната степен на капитализация и приходи от дейността, с които стопанствата трудно биха осъществявали нормално земеделско производство и възпроизводство, ако вземем за пример зърнено-житно направление.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. Средният брой счетоводители на стопанство е около 0,5. В опцията „други“ само 2,9% от респондентите са посочили „Отчетник“.

Резултатите от табл. 2. показват, че организационната структура на финансово-счетоводния

Таблица 4
Table 4

Интервал от време за обработване на финансово-счетоводната информация
Time intervals for processing the financial-accounting activities

Показател/ Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Ежедневно/Daily	45,6
Всеки месец/Every month	85,3
На шестмесечие/Every six months	42,6
Годишно/Annually	83,8

отдел в анкетираните земеделски стопанства е представена основно от касиер и главен счетоводител, но над половината - 51,5%, ползват и външни финансово-счетоводни услуги, което се потвърждава и от средния брой счетоводители на стопанство – около 0,5.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „други“ само 3,3% от респондентите са посочили „ддс“.

Според резултатите от табл. 3., обхващаните функции и задачи от финансово-счетоводната дейност на анкетираните са: годишно счетоводно отчитане; текущо отчитане на стопанските операции; финансово-счетоводен анализ; изготвяне на справки и оперативен контрол. Значително по-слабо в земеделските стопанства са застъпени разработването на планове и прогнози за набавяне и използване на финансови ресурси.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друго“ респондентите не са посочили нищо.

Прави силно впечатление (табл. 4.) интервалът от време за обработване на финансово-счетоводната информация за основната част от анкетираните – всеки месец и годишно. Това показва, че има сравнително регулярно обработване на финансово-счетоводната информация.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%,

Таблица 5
Table 5

Видове информация, необходима за вземане на финансови управленски решения
Types of information necessary for making financial management decisions

Показател/ Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Счетоводна/Accounting	86,8
Анализна/Analytical	64,7
Планово-прогнозна/Planning and forecasting	58,8
Регулативна – мита, данъци, преференции/ Regulative – taxes, levies, benefits	42,6

Таблица 6
Table 6

Обработване на информацията за целите на финансово-счетоводната дейност
Processing the information for the purposes of the financial-accounting activity

Показател/Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Ръчно/Manual	61,8
С компютър/By use of a computer	39,7
Ръчно плюс компютър/ Both manually and by use of a computer	38,2
С помощта на няколко компютъра/ With several computers	7,4

защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друга” само 1,5% от респондентите са посочили „Текущи цени на материали и услуги”.

При вземането на финансови управленски решения от земеделските стопанства се използва основно счетоводна информация, а аналитична, планово-прогнозна и информация за мита, данъци и преференции - в по-слаба степен (табл. 5). Това показва, че земеделските предприятия са ориентирани основно към вътрешна информация за анализиране ефективността на своята дейност и за прогнозиране и планиране на бъдещите насоки на развитие, с отчитане на данъци, преференции и мита, защото основната част от тях реализират продукцията си на вътрешния пазар.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друг начин” само 1,5% от респондентите са посочили „Услуги на счетоводна къща”.

От табл. 6. можем да установим, че голяма част

от земеделските стопанства обработват информацията за целите на финансово-счетоводната си дейност ръчно и по-малка част с компютър или комбинирано – ръчно и с помощта на компютър. Това показва, че в земеделските стопанства все още преобладава ръчното обработване на информацията за целите на финансово-счетоводната дейност.

На следващия въпрос в анкетната карта (въпрос №7 – „Дали компютърната техника на земеделските производители е с достъп до Интернет?”) само 5,9% от респондентите са потвърдили. Заключение - основната част от земеделските производители нямат достъп и не ползват Интернет.

Отговорите на въпрос №8 за конфигурацията на използваните компютри свидетелстват за липса на познания в тази област, тъй като 69,1% от респондентите не са посочили такава. Това показва, че земеделските производители имат по-слаби познания за съвременните информационни системи и технологии и използват компютри с физически и морално остарял хардуер и софтуер, в сравнение с предприятията в останалите сектори

Таблица 7
Table 7

Използвани програмни продукти от земеделските стопанства
Software programs used by agricultural farms

Показател/Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Счетоводен/Accounting	60,3
За финансов анализ/For financial analysis	11,8
Складово стопанство/Warehousing software	20,6
База данни/Database	25,0
Труд и работна заплата/Human resources and payroll	32,4
Електронна таблица/Spreadsheets	22,1

Таблица 8
Table 8

Справки, подготвяни за ръководството на стопанството
Reports prepared for the management of the agricultural farm

Показател/Criteria	Потвърдили, % Confirmed, %
Справка за вземанията и задълженията/ Report for receivables and payables	82,4
Справка за материалните запаси/Inventory report	82,4
Справка за разходите/Expenditures report	79,4
Справка за дълготрайните активи/Long-term assets report	79,4
Справка за паричните наличности и паричните потоци/ Cash and cash flows report	79,4

на икономиката – промишленост и услуги.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друг“ респондентите не са посочили нищо.

Прави впечатление, че земеделските стопанства използват предимно счетоводни програмни продукти и значително по-слабо други (табл. 7), т.е. тяхната ориентация е основно към вътрешни източници на информация.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „други справки“ само 1,5% от респондентите са посочили „оборотна ведомост“.

В основната си част ръководствата на стопанствата подготвят справки за: вземанията и задълженията; материалните запаси; разходите; дълготрайните активи; паричните наличности и паричните потоци (табл. 8). Посочените справки намират своето приложение при извършване на финансово-стопански анализ на дейността на

предприятието. Информацията, която се получава от изготвените справки, касае ликвидността, рентабилността, необходимостта от по-добро управление на тромавия оборотен капитал в земеделието, печалбата и др.

На въпрос №11 от анкетната карта – дали земеделските стопанства използват интегрирани програмни продукти, които позволяват едновременна работа в няколко програми, само 13,8% от респондентите са потвърдили.

За операционната среда, в която работят програмните продукти (въпрос №12) - 48,5% от респондентите посочват Windows, а останалата част DOS.

На въпрос №13 за цената, която биха платили за придобиване на програмен продукт, 56,1% от респондентите посочват от 70-100\$; 35,3% - 100-200\$, и 8,6% над 500\$.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „други причини“ 1,5% от респондентите са посочили „Специфика на счетоводната отчетност в земеделието“ и 1,5% -

Таблица 9
Table 9

Причини, възпрепятстващи по-широкото въвеждане на компютърна техника в земеделските стопанства
Reasons hampering the wider use of computer technologies in agricultural farms

Показател/Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Липса на финансови средства за закупуването ѝ/ Lack of financial resources for its purchasing	64,7
Липса на квалифицирани специалисти за работа с нея/ Lack of qualified specialists to work with it	39,7
Липса на традиции за използването на компютърна техника в управлението на земеделските стопанства/Lack of traditions for the use of computer technologies in the management of agricultural farms	54,4

Таблица 10
Table 10

Насоки, в които земеделските стопанства биха желали да се подобри финансово-счетоводната им система
Directions in which the agricultural farms would like to improve their financial-accounting systems

Показател/Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
Оперативност/ Operational	70,3
Аналитичност/ Analytical	57,1
Обхватност/ Increase of scope	63,5
Интегрираност/ Integration	45,3

На въпрос № 15 - дали биха закупили употребявана (втора ръка) компютърна техника, 42,6% от респондентите потвърждават.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друга” респондентите не са посочили нищо.

Насоките, в които земеделските стопанства желаят да се подобри финансово-счетоводната им система, са: оперативност; обхватност; аналитичност и интегрираност (табл. 10). Изводът - земеделските предприятия се нуждаят от по-комплексна финансово-счетоводна инфор-

Таблица 11
Table 11

Модули, обхващащи използваната компютризирана финансово-счетоводна система на стопанствата
Modules encompassed by the computerised financial-accounting systems of agricultural farms

Показател/Criteria	Потвърдили, % Confirmed, %
Модул „Дълготрайни активи”/Module „Long-term assets”	54,4
Модул „Материални запаси”/Module „Inventories”	51,5
Модул „Себестойност”/Module „Prime costs”	39,7
Модул „Работна заплата”/Module „Payroll”	41,2
Модул „Продажби”/Module „Sales”	41,2
Модул „Каса”/Module „Cash funds”	45,6

„Компютърна неграмотност”.

От табл. 9. следва, че основните причини, възпрепятстващи по-широкото въвеждане на компютърна техника в земеделските стопанства, са липсата на финансови средства и традиции за използването ѝ, което е свързано и с липсата на квалифицирани специалисти за работа с нея.

мационна система за извършваната стопанска дейност.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговорят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „други модули” респондентите са посочили: 3% - ДДС; 3% - „Складово стопанство”;

4,4% - „Фактуриране”.

Модулите, влизащи в компютъризираната финансово-счетоводна система на земеделските стопанства, са: „Дълготрайни активи”; „Материални запаси”; „Каса”; „Работна заплата”; „Продажби”; „Себестойност”. В значително по-слаба степен са залегнали: „Фактуриране”, „ДДС” и „Складово стопанство”. Всички модули са важни за земеделските стопанства у нас, защото са източник на информация за финансов анализ, контрол, прогнозиране и планиране на финансовите резултати.

На въпрос № 18 - дали използваната компютъризирана финансово-счетоводна система дава възможност за извършване на планове, прогнози и бюджети, само 25,8% от респондентите потвърждават.

На въпрос № 19 - дали земеделското стопанство разполага с изградена база данни (БД) с помощта на компютър, 50% от респондентите потвърждават.

Сумата на потвърдилите е по-голяма от 100%, защото анкетираните са имали възможността да отговарят на повече от един от посочените въпроси. В опцията „друга” респондентите не са посочили нищо.

Резултатите от табл. 12. показват, че земеделските стопанства използват базите от данни основно за архивиране на информацията. По-слабо в БД се използват модули като: „Земя”, „Ресурси”, „Нормативно-справочна база”, „Технологии”; и в значително по-малка степен – „Маркетинг”. Архивната информация е необходима за анализ, прогнозиране, планиране на финансово-счетоводни показатели и резултати през различни периоди от дейността на предприятието.

На последния въпрос от анкетата - „По какъв начин е организирана базата данни и с помощта на какъв програмен продукт”, 25% от респондентите посочват Access, 13,2% - Clipper, и в опцията „друг”: 3% - DOS, Ажур-L; Конто и Алма по 1,5%. Прави впечатление големия брой (над 50%) неотговорили, което свидетелства за липсата на знания в тази област.

Основните изводи от проведеното проучване можем да синтезираме в няколко насоки:

- Земеделските стопанства у нас масово страдат от недостиг на финансови средства и квалифицирани специалисти за работа с компютърна техника, което значително забавя по-широкото ѝ въвеждане в агросектора;

- Все още преобладава ръчното обработване на информацията за целите на финансово-счетоводната дейност. Основната част от земеделските производители нямат достъп и не ползват Интернет – над 94%;

- Земеделските производители имат по-слаби познания за съвременните информационни системи и технологии и използват значително по-стар и евтин хардуер и софтуер от предприятията в останалите сектори на икономиката – индустрия и услуги;

- Използват се предимно счетоводни програмни продукти и значително по-слабо други, което свидетелства за ориентация основно към вътрешни източници на информация;

- Използваните програмни продукти работят в по-голямата си част в среда на DOS и са с ниска степен на интеграция с други програми;

- Използваните компютъризирани финансово-счетоводни системи дават възможност основно за извършване на рутинни счетоводни операции.

Таблица 12
Table 12

Какви модули включва използваната база данни (БД)
Types of modules in the adopted database

Показател/ Criteria	Потвърдили, %/ Confirmed, %
БД „Маркетинг”/DB „Marketing”	11,9
БД „Архив”/DB „Archive”	42,6
БД „Земя”/DB „Land”	33,8
БД „Нормативно-справочна база”/ DB „Legislation and reports”	22,1
БД „Технологии”/DB „Technologies”	17,6
БД „Ресурси”/DB „Resources”	29,4

Разработването на перспективни финансово-счетоводни прогнози и планове е все още слабо застъпено при нашите земеделските производители;

- Половината от анкетирания земеделски стопанства не разполагат с компютризирана база данни, а останалата част използват базите от данни основно за архивиране на наличната цифрова информация. Това води до ниска степен на цифровизация на информацията и затруднява още повече обработването ѝ;

- В перспектива все повече земеделски производители ще ползват и външни финансово-счетоводни услуги;

- Събраната и анализирана информация от проучените първични и вторични източници подсказва, че основната част от земеделските предприятия ще имат и в бъдеще сериозни проблеми с ликвидността и рентабилността;

- Подобряването на счетоводното информационно осигуряване за целите на финансовото управление на земеделските предприятия ще осигури поддържането на стабилно ниво на ликвидността и рентабилността им.

ЛИТЕРАТУРА

Благоев, В. 2003. Маркетинг: принципи, сегментиране, анализи, стратегии, маркетинг микс, второ издание, С.

Каракашева, Л., Б. Маркова. 2005. Маркетинг, част I, С.

Котлър, Ф. 1993. Основи на маркетинга, част I, С.

Менчева Л., Г. Вълчев, И. Стойчев, Л. Любенов. 2004. Маркетингови проучвания – теория и практика, Русе.

Министерството на земеделието и горите, дирекция „Агростатистика”, 2005. С.

Харизанова, О. Агробизнесът страда от липса на информация. в-к „Икономически живот”, 16 юли 2003.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ “АНГЕЛ КЪНЧЕВ”

Изпълнител: Анелия П. Любенова

7017 Русе, ул. „Студентска” 8,

Русенски университет „Ангел Кънчев”

тел.: 082/888-347

Приблизително времетраене: 20-25 мин.

Проучване на необходимостта от усъвършенстване счетоводната информационна система за целите на финансовото управление на земеделските предприятия

Преди да започнем анкетата искаме да Ви благодарим за отзивчивостта и обективното мнение и да Ви уверим, че резултатите ще се използват само с научна цел, а информацията и имената ще останат поверителни. Информацията е необходима за усъвършенстване на финансово-счетоводната система за осигуряване и поддържане на актуална и леснодостъпна информация при вземане на управленски решения в земеделските предприятия. Ние ценим Вашите знания и опит и отговорите Ви ще са от взаимна полза. При желание от Ваша страна можем да Ви информираме за резултатите от проучването и да работим съвместно в бъдеще.

Пояснение: Числата над отговорите служат единствено за компютърна обработка на данните.

Име на фирмата:.....

Вид на дейностите, които фирмата развива:.....

Адрес, телефон, факс: .....

Име на анкетирания (при желание от Ваша страна): ..

.....

Длъжност: .....

.....

Образование и стаж: .....

.....

1. Какъв размер има земеделското Ви стопанство?

а) обработваема площ ..... дка

б) размер на активите ..... около .....хил. лв.

в) нетен размер на приходите от продажби (оборот) около .....хил.лв.

2. Каква е организационната структура на финансово-счетоводния отдел във Вашето земеделско стопанство? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти)

а) главен счетоводител “ДА1” “НЕ2”

б) зам. главен счетоводител “ДА1” “НЕ2”

в) касиер “ДА1” “НЕ2”

г) ползваме външни услуги “ДА1” “НЕ2”

д) счетоводители - ..... бр. “ДА1” “НЕ2”

е) друга.....

3. Какви функции и задачи обхваща финансово-счетоводната дейност в земеделското Ви стопанство? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

а) текущо отчитане на стопанските операции съобразно изискванията на Закона за счетоводство, Националният сметкоплан, Националните счетоводни стандарти “ДА1” “НЕ2”

- б) годишно счетоводно отчитане “ДА1” “НЕ2”
 в) организиране на оперативен контрол
 “ДА1” “НЕ2”
 г) извършване на финансово-счетоводния анализ на финансовото състояние и финансовите резултати
 “ДА1” “НЕ2”
 д) разработване на планове и прогнози, свързани с набавянето и използването на финансовите ресурси
 “ДА1” “НЕ2”
 е) изготвяне на справки “ДА1” “НЕ2”
 ж) други .....

4. През какъв интервал от време обработвате финансово-счетоводната информация? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) ежедневно “ДА1” “НЕ2”
 б) всеки месец “ДА1” “НЕ2”
 в) на шестмесечие “ДА1” “НЕ2”
 г) годишно “ДА1” “НЕ2”
 д) друго.....

5. Какви видове информация Ви е необходима за вземането на финансови управленски решения? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) счетоводна “ДА1” “НЕ2”
 б) аналитична “ДА1” “НЕ2”
 в) планово-прогнозна “ДА1” “НЕ2”
 г) регулативна – мита, данъци, преференции
 “ДА1” “НЕ2”
 д) друга .....

6. Как обработвате необходимата Ви за целите на финансово-счетоводната дейност информация? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) ръчно “ДА1” “НЕ2”
 б) с компютър “ДА1” “НЕ2”
 в) ръчно плюс компютър “ДА1” “НЕ2”
 г) с помощта на няколко компютъра
 “ДА1” “НЕ2”
 д) по друг начин .....

7. Компютърната техника, с която разполагате, свързана ли е в мрежа? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) глобална – Интернет “ДА1” “НЕ2”
 б) локална “ДА1” “НЕ2”
 в) друга.....

8. Посочете конфигурацията на компютрите с които разполагате?.....

9. Какви програмни продукти използвате във Вашето земеделско стопанство? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) счетоводен “ДА1” “НЕ2”
 б) за финансов анализ “ДА1” “НЕ2”
 в) складово стопанство “ДА1” “НЕ2”
 г) база данни “ДА1” “НЕ2”
 д) труд и работна заплата “ДА1” “НЕ2”

- е) електронна таблица “ДА1” “НЕ2”
 ж) друг.....

10. Какви справки подготвяте за ръководството на стопанството? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) Справка за вземанията и задълженията
 “ДА1” “НЕ2”
 б) Справка за материалните запаси
 “ДА1” “НЕ2”
 в) Справка за разходите “ДА1” “НЕ2”
 г) Справка за дълготрайните активи
 “ДА1” “НЕ2”
 д) Справка за паричните наличности и паричните потоци “ДА1” “НЕ2”
 е) Други справки.....

11. Използвате ли интегрирани програмни продукти, които позволяват едновременната работа в няколко програми? (заградете желанието отговор).
 “ДА1” “НЕ2”

12. В каква операционна среда работи програмният Ви продукт?

- (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).
 а) Windows “ДА1” “НЕ2”
 б) Unix “ДА1” “НЕ2”
 в) Други.....

13. Каква цена бихте платили за придобиване на програмен продукт? (заградете само един от посочените отговори).

- а) 0-100\$ “ДА” б) 100-200\$ “ДА”
 в) над 500\$ “ДА”

14. Кои са причините според Вас, които възпрепятстват по-широкото въвеждане на компютърна техника в земеделските стопанства? (заградете “Да” или “Не” във всички варианти).

- а) Липса на финансови средства за закупуването й
 “ДА1” “НЕ2”
 б) Липса на квалифицирани специалисти за работа с нея “ДА1” “НЕ2”
 в) Липса на традиции за използването на компютърна техника в управлението на земеделските стопанства
 “ДА1” “НЕ2”
 г) Други причини.....

15. Бихте ли закупили употребявана (втора ръка) компютърна техника?

(заградете желанието отговор).
 “ДА1” “НЕ2”

16. В какви насоки бихте желали да се подобри финансово-счетоводната Ви система? (заградете желанието отговор).

- а) оперативност “ДА1” “НЕ2”
 б) аналитичност “ДА1” “НЕ2”
 в) обхватност “ДА1” “НЕ2”

- г) интегрираност "ДА1" "НЕ2"
 д) друга.....

17. Какви модули обхваща използваната от Вас компютъризирана финансово-счетоводна система? (заградете "Да" или "Не" във всички варианти).

- а) Модул "Дълготрайни активи" "ДА1" "НЕ2"
 б) Модул "Материални запаси" "ДА1" "НЕ2"
 в) Модул "Себестойност" "ДА1" "НЕ2"
 г) Модул "Работна заплата" "ДА1" "НЕ2"
 д) Модул "Продажби" "ДА1" "НЕ2"
 е) Модул "Каса" "ДА1" "НЕ2"
 ж) Други модули.....

18. Използваната от Вас компютъризирана финансово-счетоводна система дава ли възможност за извършване на планове, прогнози и бюджети? (заградете желанието отговор). "ДА1" "НЕ2"

19. Разполагат ли фирмата Ви с изградена база данни (БД) с помощта на компютър (заградете желанието отговор). "ДА1" "НЕ2"

20. Какви модули включва Вашата БД? (заградете "Да" или "Не" във всички варианти).

- а) БД "Маркетинг" "ДА1" "НЕ2"
 б) БД "Архив" "ДА1" "НЕ2"
 в) БД "Земя" "ДА1" "НЕ2"
 г) БД "Нормативно-справочна база" "ДА1" "НЕ2"
 д) БД "Технологии" "ДА1" "НЕ2"
 е) БД "Ресурси" "ДА1" "НЕ2"
 ж) Друга.....

21. По какъв начин е организирана БД и с помощта на какъв програмен продукт (заградете "Да" или "Не" във всички варианти).

- а) Access "ДА1" "НЕ2"
 б) Clipper "ДА1" "НЕ2"
 в) Paradox "ДА1" "НЕ2"
 г) Друг.....

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ИНСТРУКЦИЯ

за провеждане на проучване на тема:

Проучване на необходимостта от усъвършенстване счетоводната информационна система за целите на финансовото управление на земеделските предприятия

При попълване на анкетата към всеки от анкетираните

се подхожда индивидуално. Обяснява им се кой, как и защо провежда проучването, за какво ще бъдат използвани получените данни, гаранции за анонимността на анкетираните и зачитане на техните интереси и др.

Мястото за провеждане на анкетата е в жилището или на работното място на анкетираните. За провеждане на проучването е необходимо да направите списък на подходящите за анкетиране хора и предварително да се уговорите с тях, къде и кога да проведете анкетата, като предварително ги уведомите колко време ще отнеме тя и какви са нейните основни цели. Така ще спестите много време, защото всеки от земеделските стопани е погълнат от ежедневната си работа и, ако ги изненадате внезапно с намерението да ги анкетира, то вероятността да ви откажат е голяма. Списък на подходящите за анкетиране хора може да съставите с помощта на служители от областните земеделски служби, общини, кметства и др.

Много е важно да предразположите анкетираните, когато започнете анкетата. Не трябва да забравяте, че повечето от земеделските производители никога не са анкетираните. При наличие на „лек“ първоначален отказ е нужно да обясните, че отговорите са ценни, защото тук не става дума за „правилни или неправилни съждения, а само за лични мнения по интересувашите ни въпроси“. Едва след като получите съгласието на респондента може да започнете. В случай на твърд отказ се извинявате за отнетото време, благодарите и се сбогувате.

При желание от страна на респондента може да се започне с поставянето на въпросите. Въпросите се задават по ред, посочен в анкетата, без да се правят собствени уточнения, единствено ако анкетираните не е поискал това. Отговорите се дават чрез заграждане с кръгче. Трябва да подчертаете важноста на проучването за подобряване на финансовото състояние на земеделските стопанства чрез изграждане и/или усъвършенстване на финансово-счетоводната система. Допустимо е да обещаете информиране за резултатите от проучването и, като следствие от него, по-добро информационно осигуряване за целите на финансово-счетоводните отдели в тези фирми.

Examining the need to improve finance agricultural enterprises

ANELIA LYUBENOVA

University of Rousse "A. Kanchev"

(Summary)

The purpose of this article is to determine the condition of financial and accounting information systems in

agricultural farms in Bulgaria.

The information review and analysis in the area reveals that several research efforts have been made after 2000 with regard to the analyzed problem. In 2001 and 2002, two empirical sociological studies have been conducted in comparatively large-size enterprises from food and drink industry and agricultural production, but they lack detailed information for the analyzed issues. In a 2003 counting survey of the agricultural farms certain information can be found that addresses in part the issues in question. The established distribution of agricultural farms by the type of their accounting systems reveals that on a national level 95,8% of the agricultural producers do not have formal accounting systems and only 3,3% produce reports for their costs and incomes, 0,3% keep single-entry accounting systems and 0,5% keep a double-entry accounting systems.

The major problems, connected with the financial management of agricultural farms in Bulgaria emerge from the lack of information systems and technologies in this filed both on a macro- and micro-levels. This formulation of the problem is used to indicate the tasks of the research that need to be solved:

- determining the organizational structure of financial management for agricultural farms;
- information provision of the financial and accounting

decisions in agricultural farms;

- methods and means for processing the financial and accounting information;
- condition of the information processes and the financial systems of agricultural farms

A research plan for the survey is developed. The following issues have been determined – sources, methods, and research tools for information gathering; sampling; contact methods; Information is gathered from two districts – Ruse and Targovishte. The results from the survey have been analyzed. The main conclusions are as follows:

- Most of the agricultural farms suffer from lack of financials and qualified personnel to work with computer technologies which slow significantly their spread in the agricultural sector;
- The agricultural producers have insufficient knowledge and skills for the contemporary information systems and technologies and they tend to use older and cheaper hardware and software as compared to the enterprises from the other economic sectors – industry and services;
- as a future perspective more agricultural producers will use external financial accounting services.

Key words: research, agricultural farms, accounting, finance, information services, information systems and technologies

Статията е постъпила в редакцията на 15.02.2011 г.